

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-112>

УДК 339.9:338.24

СТРАТЕГІЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

POST-WAR ECONOMIC RECOVERY STRATEGY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Войтович Людмила Мирославівна

доктор економічних наук, професор,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4514-7770>

Федик Мар'яна Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1067-6843>

Voytovych Lyudmyla, Fedyk Mariana

Ivan Franko National University of Lviv

Стаття присвячена розгляду стратегії повоєнного відновлення економіки України в умовах євроінтеграції. Мета статті – формування стратегії на основі виокремлення основних напрямів повоєнного відновлення економіки України в контексті поточної ситуації та майбутніх євроінтеграційних процесів. В процесі наукового дослідження використовувалися загальнонаукові методи пізнання, такі як аналіз, синтез, індукція та дедукція. Результати дослідження показують, що стратегія повоєнного відновлення економіки України в умовах євроінтеграції є надзвичайно важливою та комплексною ініціативою, котра включає кілька взаємопов'язаних напрямків. Основними з них є відновлення промислового потенціалу, модернізація критичної інфраструктури та розвиток інноваційних секторів економіки. Важливим аспектом цієї стратегії є залучення міжнародних інвестицій, що сприятиме не лише відновленню економіки, але й підвищенню довіри з боку іноземних партнерів до України як надійного економічного партнера. Особливу увагу в стратегії приділено створенню сприятливого інвестиційного клімату, що включає правовий захист інвесторів та оптимізацію регуляторного середовища. Це є вирішальним для залучення необхідних фінансових ресурсів та іноземного капіталу, які становлять основу для відновлення та подальшого розвитку економіки. Крім того, особливе значення надається забезпеченню енергетичної безпеки шляхом розвитку відновлюваних джерел енергії та зменшення залежності від імпортованих енергоресурсів, що сприятиме зміцненню економічної стійкості країни. Не менш важливою складовою є збереження та розвиток трудових ресурсів, включаючи повернення трудових мігрантів та інтеграцію іммігрантів, що є важливим кроком для підтримання демографічного балансу та забезпечення стійкого економічного зростання. Отже, стратегія повоєнного відновлення економіки України в умовах євроінтеграції охоплює комплексний підхід, який враховує всі ключові аспекти економічного розвитку та соціального забезпечення, забезпечуючи підготовку країни до повноцінного входження до європейської спільноти та відкриття нових можливостей для сталого економічного розвитку та підвищення якості життя громадян. Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендацій щодо ефективної реалізації стратегії відновлення економіки України в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: стратегія, міжнародні інвестиції, євроінтеграція, промисловий потенціал, критична інфраструктура, енергетична незалежність, трудові ресурси, ринок праці.

This article is dedicated to examining the strategy for Ukraine's post-war economic recovery in the context of European integration. The aim is to formulate a strategy based on the identification of the main directions for post-war economic recovery in Ukraine, considering the current situation and future European integration processes. The research employs general scientific methods of cognition, such as analysis, synthesis, induction, and deduction. The research results indicate that the post-war economic recovery strategy of Ukraine in the context of European integration is a significant and complex initiative that includes several interrelated directions. The main directions include the restoration of industrial potential, modernization of critical infrastructure, and the development of innovative sectors of the economy. An important aspect of this strategy is attracting international investments, which will not only contribute to economic recovery but also enhance the trust of foreign partners in Ukraine as a reliable economic

partner. The strategy pays particular attention to creating a favorable investment climate, which includes legal protection for investors and the optimization of the regulatory environment. This is crucial for attracting the necessary financial resources and foreign capital, which form the foundation for economic recovery and further development. Additionally, special emphasis is placed on ensuring energy security through developing renewable energy sources and reducing dependence on imported energy resources, which will strengthen the country's economic resilience. Another significant component is the preservation and development of labor resources, including the return of labor migrants and the integration of immigrants, which is an important step in maintaining demographic balance and ensuring sustainable economic growth. Therefore, the post-war economic recovery strategy of Ukraine in the context of European integration encompasses a comprehensive approach that takes into account all key aspects of economic development and social welfare, preparing the country for full integration into the European community and opening new opportunities for sustainable economic development and improving the quality of life for citizens. The practical significance of the research lies in developing recommendations for the effective implementation of Ukraine's economic recovery strategy in the context of European integration.

Keywords: strategy, international investments, European integration, industrial potential, critical infrastructure, energy independence, labor resources, labor market.

Постановка проблеми. Війна на території України завдала серйозних руйнувань не лише інфраструктурі, але й економіці країни загалом. Повномасштабні бойові дії знищили або значно пошкодили промислові підприємства, транспортні мережі, енергетичні установки, а також житлові та соціальні об'єкти. У таких умовах постає надзвичайно важливе завдання – розроблення та впровадження стратегії відновлення економіки України після завершення війни, що стане фундаментом для подальшого розвитку країни на шляху приєднання до Європейського Союзу. Цей стратегічний курс потребує глибоких реформ і адаптації до європейських стандартів, що означає не лише відбудову, але й модернізацію економіки, яка здатна ефективно функціонувати в умовах сучасного глобального ринку. Післявоєнне відновлення повинно враховувати ці вимоги, зокрема, шляхом залучення іноземних інвестицій, впровадження інноваційних технологій та інтеграції в європейські економічні структури.

Одним із ключових аспектів є створення сприятливого інвестиційного клімату, який забезпечить необхідні фінансові ресурси для відновлення та розвитку країни. Залучення міжнародного капіталу не тільки сприятиме економічному відродженню, але й посилить зв'язки України з європейським ринком, що є важливим для її подальшої інтеграції. Водночас, особливу увагу необхідно приділити відновленню критичної інфраструктури, яка є основою для забезпечення стабільного функціонування держави та добробуту її громадян. Питання енергетичної безпеки та збереження трудових ресурсів є критичними для стійкості економіки. Відновлення та розвиток енергетичної інфраструктури, з акцентом на відновлювані джерела енергії, а також заходи, спрямовані на повернення трудових мігран-

тів та інтеграцію іммігрантів, створять основу для довгострокового економічного зростання України в умовах євроінтеграції. Цей комплексний підхід дозволить не лише відновити країну після руйнувань, але й закласти міцний фундамент для її майбутнього як повноправного члена європейської спільноти.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Питанню формування стратегії повоєнного відновлення економіки України в умовах євроінтеграції приділено багато наукових досліджень, що підтверджується численними джерелами. Основні аспекти досліджень зосереджені на інвестиційних процесах, відбудові інфраструктури, проблемах трудових ресурсів та залученні мігрантів, а також розвитку енергетичної сфери.

Вагомий внесок у розвиток цієї теми зробили такі автори, як Я. Вінокуров [1], який підкреслює, що інвестиції в Україну зростають навіть під час війни, але для повноцінного відновлення потрібні додаткові зусилля з боку влади. Р. Григоришин [2] розглядає питання економічного відновлення України, відзначаючи необхідність чіткої стратегії. Окрему увагу варто приділити дослідженням Н. Чапляк [15] аналізує інвестиційну привабливість України у сучасних умовах та пропонує шляхи вирішення існуючих проблем.

Для дослідження використано й експертну літературу, представлену публікаціями у сучасних інтернет-виданнях, таких як «Економічна правда» та «Visit Ukraine», де обговорюються актуальні аспекти відновлення економіки України, зокрема дефіцит робочої сили [3] та розвиток критичної інфраструктури [5].

Попри значну кількість літератури досліджувана проблема потребує систематизованого матеріалу, тому використано при написанні різні методи наукового дослідження

(аналізу та синтезу, спостереження, порівняння, індукції та дедукції), що дозволило проаналізувати, згрупувати та систематизувати наявну інформацію відповідно до теми дослідження.

Мета статті – формування стратегії на основі виокремлення стратегічних напрямів післявоєнного відновлення економіки України в контексті поточної ситуації та майбутніх євроінтеграційних процесів.

Результати дослідження. При формуванні стратегії післявоєнного відновлення економіки нашої країни потрібно виокремити шляхи, спрямовані на забезпечення стійкого розвитку країни, підвищення її конкурентоспроможності, інтеграцію в європейський економічний простір і покращення добробуту населення. До таких першочергових дій зачислимо:

1. Залучення міжнародних інвестицій.

У контексті повоєнного відновлення економіки, Україна продовжує залучати значну увагу міжнародних інвесторів, які вбачають у цьому не тільки можливість для доходів, а й внесок у стабілізацію регіону. Незважаючи на високі безпекові ризики, що пов'язані з військовим конфліктом, іноземні інвестори не лише продовжують вкладати кошти в економіку України, але й збільшують обсяги своїх інвестицій. Відомо, що у 2023 році сума прямих іноземних інвестицій склала 4,25 мільярда доларів, що є істотним зростанням порівняно з попередніми роками [1]. Однак загальна потреба

в інвестиціях для відновлення секторів економіки суттєво вища (рис. 1).

Інвестиції розподіляються між різними секторами, зокрема промисловість та виробництво отримують значні капіталовкладення, що спрямовуються на модернізацію обладнання, розширення існуючих заводів та заснування нових виробничих потужностей. Також велику увагу приділяється аграрному сектору, де інвестиції в сільськогосподарські машини та обладнання відіграють критичну роль у збільшенні продуктивності та ефективності [1]. Окрім інвестицій, значно користуються попитом інновації у медицині та IT-індустрії. Залучення іноземного капіталу з цих сфер діяльності дозволить Україні розробляти конкурентоспроможні інноваційні продукти, послуги та технології.

Варто зазначити, що більше третини компаній-членів Європейської бізнес-асоціації мають інвестиційні проекти в Україні у 2022–2024 роках, з середньою сумою інвестицій від 3 до 8 мільйонів доларів [1]. Тому, з метою зростання вартості проектів державі потрібно формувати сприятливе інвестиційне середовище.

2. Створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні після завершення військових дій є одним з ключових напрямів державної політики в контексті повоєнного відновлення економіки та євроінтеграції. Цей процес передбачає низку заходів, спрямованих на залучення як внутрішніх, так і зовніш-

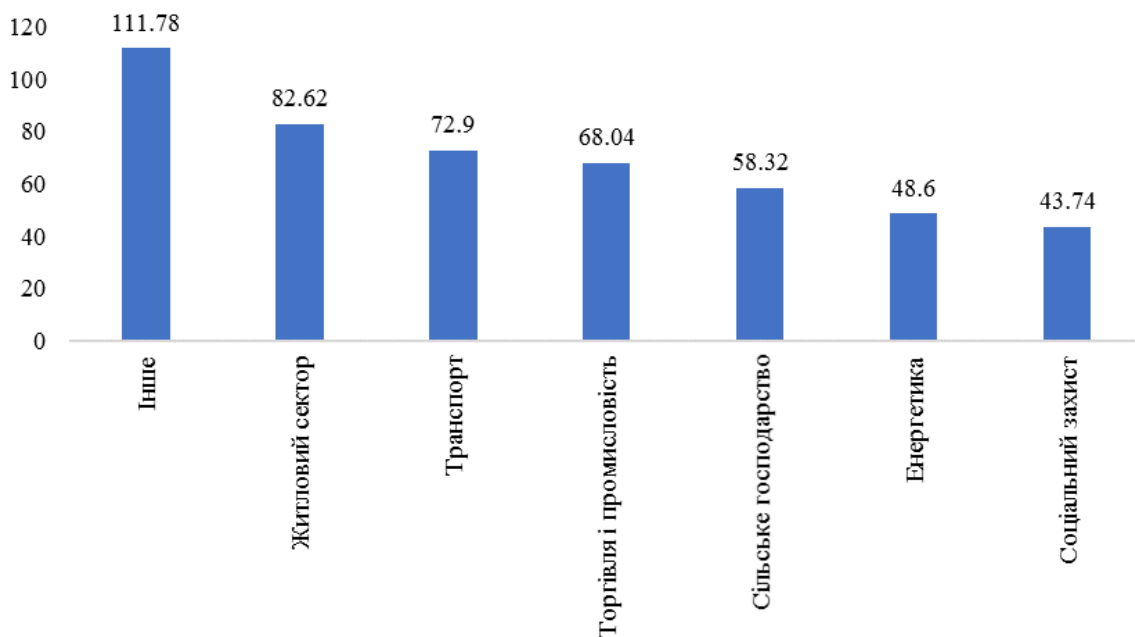

Рис. 1. Потреба в інвестиціях для післявоєнної відбудови України у різних секторах, млрд дол США (станом на 2024–2034) [1]

ніх інвестицій через підвищення рівня правової захищеності інвесторів та оптимізацію регуляторного середовища. Ключовим аспектом є захист інвестицій, який не тільки сприяє зростанню економіки, але й оберігає інтереси суспільства і держави [13].

У контексті повоєнного відновлення економіки Україна вже сьогодні активно працює над створенням сприятливого інвестиційного клімату, що включає наступні конкретні заходи [13; 15]:

- підвищення рівня правової захищеності інвестицій через залучення правоохоронних органів та посилення законодавчої бази для захисту інвесторів. Наприклад, компанія UkraineInvest надає консультаційну підтримку інвесторам, сприяючи їх взаємодії з державними органами. Залучення представників прокуратури до міжнародних заходів та конференцій дозволяє забезпечити правовий захист інвестицій та підвищує довіру з боку інвесторів;

- отримання фінансової допомоги від міжнародних партнерів для підвищення стабільності національної валюти та підтримання міжнародних резервів;

- забезпечення державними та приватними структурами робочих місць, особливо у критично важливих секторах економіки секторах;

- модернізація промислових підприємств та ІТ-структур;

- оптимізація податкової політики з метою створення більш привабливих умов для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Для забезпечення притоку інвестицій в Україну післявоєнний період вимагає створення прозорих і сприятливих умов для інвесторів. Одним із важливих завдань такого процесу є впровадження ефективного громадського контролю та забезпечення незалежної діяльності засобів масової інформації. Прозорість у всіх аспектах економічної діяльності та управління є запорукою довіри як з боку внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів.

З метою підтримки та розвитку незалежного медіа-простору, Міністерство культури та інформаційної політики України (МКІП) затвердило Дорожню карту для підтримки відновлення плюралістичного, прозорого та незалежного медіа-простору після припинення чи скасування воєнного стану [9], відповідно до якої передбачено не лише відновлення роботи незалежних медіа після закінчення воєнного стану, але й забезпечення їхньої прозорості та відповідальності перед суспільством.

Це, у свою чергу, сприятиме формуванню громадської довіри та відкритості, що є необхідними умовами для залучення інвесторів. Громадський контроль за процесами відновлення та розвитку економіки, разом із незалежною журналістикою, відіграватиме важливу роль у запобіганні корупції та зловживань, забезпечуючи ефективне використання інвестицій та державних ресурсів.

3. Відновлення критичної інфраструктури в Україні (зруйнованих міст та сіл, шкіл, лікарень, енергетичних установок, транспортної інфраструктури) після повномасштабного вторгнення є одним із пріоритетних напрямів державної політики задля забезпечення елементарних потреб та добробуту населення, стабілізації економіки в країні.

Відновлення критичної інфраструктури має також значний психологічний аспект, оскільки відновлення дає людям надію та відчуття контролю над своїм життям у повоєнний період. Сьогодні у цьому напрямі вже реалізовані деякі ініціативи, зокрема реалізовано проєкт вартістю 50 мільйонів євро, започаткований Європейським Союзом та НЕФКО, що демонструє важливість розробки та впровадження зелених технологій у процесі відновлення, що відповідає загальноєвропейським тенденціям збереження довкілля та сталого розвитку [5].

Національний вклад України в процес відновлення також є вартісним, оскільки уряд виділив 2,7 млрд гривень на реконструкцію чотирьох громад, що є свідченням серйозного підходу держави до невідкладного ремонту та відновлення інфраструктури, яка постійно потерпає від атак та пошкоджень у зоні конфлікту [4]. На додаток до вже існуючих програм, у січні 2023 року було створено *Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України*, що підкреслює урядову рішучість та системний підхід до реалізації довгострокових планів відновлення. Організацію створено з метою забезпечення координації різних проєктів і програм, спрямованих на відновлення від воєнних руйнувань та адаптацію до європейських стандартів [10].

4. Відновлення промисловості. Аналізуючи поточний стан економіки, необхідно звернути увагу на сповільнення приросту реальної валової доданої вартості в переробній промисловості до 11% у березні 2024 року, що свідчить про виклики, з якими стикається виробничий сектор у кризові періоди. Ці дані Інституту економічних досліджень і політичних консультацій свідчать про необхідність

розробки та реалізації заходів щодо стабілізації та подальшого зростання промислового виробництва [2]. Реконструкція промислового сектору після воєнних дій вимагає залучення інвестицій та активізації міжнародної співпраці. В контексті євроінтеграційних процесів особлива увага приділяється залученню західних компаній до українського ринку, що сприяло б пошкваленню торгівлі та інвестиційних проєктів [2]. Близько 40% українських підприємств відчують нестачу оборотного капіталу, що негативно позначається на їх діяльності [7]. З огляду на досвід і очікування населення, дуже важливими є перспективи розвитку таких галузей, як будівництво, особливо відновлення інфраструктурних об'єктів, військово-промисловий комплекс, агропромисловий сектор, медицина, металургія, IT-сфера, освіта та культура. Розроблення нових проєктів у цих секторах економіки є пріоритетним завданням уряду.

5. Енергетична незалежність. Наприкінці 2023 року підтримка населенням ідеї енергетичної незалежності залишалася високою, хоча готовність до особистих витрат для її досягнення не демонструвало значного зростання. Так, 48% населення були не готові до додаткових фінансових витрат для реалізації цієї мети [13].

Формуючи стратегію повоєнного відновлення України, доцільно виокремити пріоритетні аспекти розвитку енергетичної незалежності:

- стимулювання відновлюваних джерел енергії;
- диверсифікації енергетичних ресурсів;
- посилення конвенційної електроенергетики;
- модернізація комунального енергопостачання.

Закон про «зелену» трансформацію спрямований на вирішення регуляторних питань та стимулювання розвитку сучасних проєктів у сфері відновлюваних джерел енергії. Попри складнощі через повномасштабне вторгнення, значні обсяги інвестицій зосереджено на відновленні вітрової та сонячної енергетики. Реалізація таких проєктів, особливо з іноземними інвесторами, вказує на відновлення довіри та інтерес до енергетичного сектору України [15]. У свою чергу, зміни, що відбулися у нормативно-правових актах 2022–2023 рр. сприяли запуску перших заводів з виробництва біометану та відкрили шлях для експорту цієї продукції. Цей новий напрям має значний потенціал у контексті диверси-

фікації енергетичних ресурсів та зменшення залежності від імпортованого природного газу.

Попри розвиток відновлюваних джерел енергії, традиційна електроенергетика залишається важливою частиною енергетичного балансу. Робота над втраченими, пошкодженими або ж окупованими активами, реструктуризація боргових зобов'язань цих підприємств продовжується для забезпечення надійності постачання енергії [15]. Відновлення та модернізація комунального енергопостачання вимагають інтеграції децентралізованих джерел енергії. Це включає використання вискоєфективних когенераційних установок, «зелених» теплових насосів та інших інноваційних технологій, які сприяють стійкості енергосистеми під час кризових ситуацій. Розвиток місцевих енергоресурсів та регіональних енергетичних систем сприяє зменшенню залежності від централізованих джерел постачання, підвищуючи енергетичну безпеку і знижуючи витрати для кінцевих споживачів [3].

6. Збереження та розвиток трудових ресурсів. На тлі процесів євроінтеграції, виникає велика потреба в соціальних заходах для повернення та збереження робочої сили. Аналіз динаміки ринку праці в Україні виявляє критичні тенденції, такі як старіння населення та міграційні процеси, котрі призведуть до потенційної втрати майже 2 мільйонів працівників у наступні шість років. Паралельно, щоб досягти щорічного зростання ВВП на рівні 7% до 2032 року, Україні потрібно залучити до 4,5 млн додаткових працівників [3].

Таким чином, імміграція може стати одним із ключових чинників у зміцненні робочої сили в Україні, особливо у контексті значних втрат через міграцію та старіння населення. Експерти зазначають, що для досягнення стабільного демографічного росту та поповнення ринку праці, Україні необхідно приваблювати близько 300 тисяч іммігрантів щорічно [8]. Цей процес вимагає від держави створення умов, що сприятимуть швидкій інтеграції іммігрантів у соціальне та економічне життя країни. Тому важливим аспектом успішної інтеграції іммігрантів є розроблення комплексних програм, що включають якісну мовну підготовку, професійну перепідготовку, а також доступ до соціальних послуг. Забезпечення можливостей для вивчення української мови та культури є критично важливим для сприйняття українських традицій, цінностей та норм [5].

Серед поточних викликів, з якими стикається ринок праці в Україні, доцільно виді-

лити високий відсоток мобілізації працівників, дефіцит кадрів та відтік кваліфікованих кадрів за кордон, що супроводжується тінізацією економіки та дисбалансом між зарплатними очікуваннями кандидатів і фінансовими можливостями компаній. Для стимулювання повернення українців з-за кордону потрібно запровадити спеціальні стимули та преференції, податкові пільги, допомогу у працевлаштуванні та соціальні гарантії.

На фоні цих викликів на ринку праці, євроінтеграційний курс вимагає адаптації законодавства України до стандартів ЄС, зокрема в сферах праці та соціального захисту. Інтеграція європейських директив, таких як Директива ЄС про аудіовізуальні медіапослуги (AVMSD), в українське законодавство вказує на напрямки необхідних реформ [9]. Загалом,

повернення та збереження робочої сили в Україні в умовах євроінтеграції вимагає комплексного підходу, який включає правову адаптацію, економічні стимули для повернення мігрантів, реформи у сфері освіти та перепідготовки, а також покращення умов праці на внутрішньому ринку.

На основі аналізу експертних досліджень, визначимо стратегічні завдання і напрями післявоєнного відновлення економіки України з урахуванням процесів євроінтеграції. У табл. 1. відображено ключові напрями, конкретні стратегічні завдання та відповідні заходи.

Запропонована стратегія відображає комплексний підхід, що базується на системному аналізі ключових напрямів економічного розвитку та євроінтеграції. Вона охоплює такі

Таблиця 1

Стратегічні напрями повоєнного відновлення економіки України в умовах євроінтеграції

Напрямок	Стратегічні завдання	Можливі заходи
Промисловість	Активізація виробничих потужностей, модернізація обладнання	Залучення інвестицій для розширення існуючих та створення нових виробничих потужностей
		Підтримка інноваційних секторів економіки, таких як IT-галузь і фармацевтика.
Критична інфраструктура	Реконструкція та модернізація інфраструктури	Відновлення зруйнованих міст і сіл, шкіл та лікарень
		Інтеграція зелених технологій у проєкти відновлення
Міжнародні інвестиції	Залучення та збільшення обсягів іноземних інвестицій	Створення сприятливого інвестиційного клімату, зокрема через захист інвестицій
		Підтримка інвестицій у критичні сектори, включаючи аграрний сектор
Інвестиційний клімат	Підвищення правової захищеності інвестицій та оптимізація регуляторного середовища	Захист прав інвесторів через залучення правоохоронних органів і посилення законодавства
		Забезпечення фінансової підтримки з міжнародних джерел
Енергобезпека	Забезпечення енергетичної незалежності та розвиток відновлюваних джерел енергії	Реалізація проєктів у сфері вітрової та сонячної енергетики
		Розвиток виробництва зелених газів та впровадження заходів для забезпечення стабільності енергосистеми
Трудові ресурси	Збереження та залучення робочої сили, інтеграція іммігрантів	Розробка програм для інтеграції іммігрантів, включно з мовною підготовкою та професійною перепідготовкою
		Створення умов для повернення мігрантів через податкові пільги та соціальні гарантії

Джерело: розроблено авторами на основі [1; 3; 5; 6; 11; 13; 14; 15]

критично важливі аспекти, як відновлення промисловості, реконструкція та модернізація критичної інфраструктури, залучення міжнародних інвестицій, створення сприятливого інвестиційного клімату, забезпечення енергетичної безпеки та збереження трудових ресурсів.

Висновки. Стратегія повоєнного відновлення економіки України в умовах євроінтеграції є надзвичайно важливою і комплексною ініціативою, яка передбачає одночасну реалізацію кількох взаємопов'язаних напрямків. Основні зусилля спрямовані на відновлення промислового потенціалу країни, модернізацію критичної інфраструктури та розвиток інноваційних секторів економіки. Важливою складовою цієї стратегії є залучення міжнародних інвестицій, що не лише сприятиме відновленню економіки, але й стимулюватиме довіру іноземних партнерів до України як надійного економічного партнера.

Особливу увагу приділено створенню сприятливого інвестиційного клімату, що включає правовий захист інвесторів та оптимізацію регуляторного середовища. Це є ключовим

для залучення необхідних фінансових ресурсів та іноземного капіталу, що є основою для відновлення та подальшого розвитку. Крім того, забезпечення енергетичної безпеки, через розвиток відновлюваних джерел енергії та зменшення залежності від імпортованих енергоресурсів, сприятиме зміцненню економічної стійкості країни. Не менш важливою складовою є збереження та розвиток трудових ресурсів, зокрема через повернення трудових мігрантів та інтеграцію іммігрантів, що стане важливим кроком у напрямку збереження демографічного балансу та забезпечення стійкого економічного зростання.

Таким чином, стратегія повоєнного відновлення економіки України в умовах євроінтеграції представляє собою комплексний та багатогранний підхід, що враховує всі ключові аспекти економічного розвитку та соціального забезпечення. Її реалізація сприятиме не лише відновленню економіки після воєнних дій, але й підготовці країни до повноцінного входження до європейської спільноти, що відкриє нові можливості для сталого економічного розвитку та підвищення якості життя громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вінокуров Я. Війна – не перешкода. Інвестиції в Україну зростають, але для відновлення замало. Що треба зробити владі? *Економічна правда*. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/04/25/712862/>
2. Григоришин Р. Економічне відновлення України: місія можлива. *Економічна правда*. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/07/19/716880/>
3. Дефіцит робочої сили: Україні доведеться запрошувати мігрантів з інших країн, якщо біженці не повернуться. *Visit Ukraine*. 2024. URL: https://visitukraine.today/uk/blog/4140/labor-shortage-ukraine-will-have-to-invite-migrants-from-other-countries-if-refugees-do-not-return#google_vignette
4. Кабмін виділив 2,7 млрд грн на експериментальний проєкт з відбудови чотирьох населених пунктів. *Слово і Діло*. 2024. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/08/09/novyna/ekonomika/kabmin-vydilyv-27-mlrd-hrn-eksperymentalnyj-proyekt-vidbudovy-chotyroh-naselenyx-punktiv>
5. Наша робота з відновлення критичної інфраструктури України приносить відчутні результати. *Nefco*. 2024. URL: <https://www.nefco.int/news/наша-робота-з-відновлення-критичної/>
6. Перехід від гуманітарної допомоги до проєктів відновлення у постраждалих регіонах – розроблена стратегія. *Міністерство відновлення*. 2024. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35394.html>
7. Перспективні галузі економіки, прогнози розвитку після війни. *YSMarket*. 2024. URL: <https://blog.youcontrol.market/pierspiektivni-ghaluzi-iekonomiki-proghnozi-rozvitku-pislia-viini/>
8. Повернення українців додому та трудова міграція підживлять ринок праці. *Інтерфакс*. 2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/976097.html>
9. Про затвердження Дорожньої карти для підтримки відновлення плюралістичного, прозорого та незалежного післявоєнного медіа-простору після припинення чи скасування воєнного стану: наказ № 451 від 28.06.2024. *Міністерство культури та інформаційної політики*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0451921-24>
10. Раннє відновлення – щоб жити тут і зараз. *Антикризовий медіацентр*. 2024. URL: <https://acmc.ua/rannye-vidnovlennya-shhob-zhyty-tut-i-zaraz/>
11. Трудові ресурси для повоєнного відновлення України (червень 2024р.). *Центр Разумкова*. 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/trudovi-resursy-dlia-povoienного-vidnovlennia-ukrainy-cherven-2024r>

12. Україна майбутнього: вступ до ЄС, повоєнна відбудова, екологічні проблеми та енергетична незалежність очима пересічного українця. Аналітична записка на основі всеукраїнського соціологічного опитування. *Dixigroup*. 2024. URL: <https://dixigroup.org/analytic/ukrayina-majbutnogo-vstup-do-yes-povoyenna-vidbudova-ekologichni-problemy-ta-energetychna-nezalezhnist-ochyma-peresichnogo-ukrayinczya/>
13. Утворення сприятливого інвестиційного клімату і довіри до державних інституцій – необхідні умови для швидкого післявоєнного відновлення. *Ukraine Invest*. 2024. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/05-02-2024-2/>
14. Фелів О., Загнітко О., Даців С. Практика енергетики в умовах війни: тренди, кейси, прогнози. *Юридична газета*. 2024. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/energetichne-pravo/praktika-energetiki-v-umovah-viyni-trendi-keysyi-prognozi.html>
15. Чапляк Н. Інвестиційна привабливість України: проблеми та шляхи вирішення в сучасних реаліях. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-80>

REFERENCES:

1. Vinokurov, Ya. (2024). Viina – ne pereshkoda [War is not an obstacle]. *Ekonomichna pravda*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/04/25/712862/> [in Ukrainian].
2. Hryhoryshyn, R. (2024). Ekonomichne vidnovlennia Ukrainy: misiia mozhlyva [Ukraine's economic recovery: A possible mission]. *Ekonomichna pravda*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/07/19/716880/> [in Ukrainian].
3. Defitsyt robochoi syly: Ukraini dovedetsia zaproshuvaty mihrantiv z inshykh krain, yakshcho bizhentsi ne povernutsia [Labor shortage: Ukraine will have to invite migrants from other countries if refugees do not return] (2024). *Visit Ukraine*. URL: https://visitukraine.today/uk/blog/4140/labor-shortage-ukraine-will-have-to-invite-migrants-from-other-countries-if-refugees-do-not-return#google_vignette [in Ukrainian].
4. Kabmin vydilyv 2,7 mlrd hrn na eksperymentalnyi proekt z vidbudovy chotyrok naselenykh punktiv [The Cabinet of Ministers allocated UAH 2.7 billion for an experimental project to rebuild four settlements] (2024). *Slovo i Dilo*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/08/09/novyna/ekonomika/kabmin-vydilyv-27-mlrd-hrn-eksperymentalnyj-proyekt-vidbudovy-chotyrox-naselenykh-punktiv> [in Ukrainian].
5. Nasha robota z vidnovlennia krytychnoi infrastruktury Ukrainy prynosyt vidchutni rezultaty [Our work on restoring Ukraine's critical infrastructure is yielding tangible results] (2024). *Nefco*. URL: <https://www.nefco.int/news/nasha-robota-z-vidnovlennia-krytychnoi/> [in Ukrainian].
6. Perekhid vid humanitarnoi dopomohy do proektiv vidnovlennia u postrazhdalyykh rehionakh – rozroblena stratehiia [Transition from humanitarian aid to recovery projects in affected regions – strategy developed] (2024). *Ministerstvo vidnovlennia*. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35394.html> [in Ukrainian].
7. Perspektyvni haluzi ekonomiky, prohnozy rozvytku pislia viiny [Promising sectors of the economy, development forecasts after the war] (2024). *YCMarket*. URL: <https://blog.youcontrol.market/pierspiektivni-ghaluzi-iekonomiki-proghnozi-rozvitku-pislia-viini/> [in Ukrainian].
8. Povnennia ukraintsiv dodomu ta trudova mihratsiia pidzhyvl'iat rynek pratsi [The return of Ukrainians home and labor migration will fuel the labor market] (2024). *Interfaks*. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/976097.html> [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennia Dorozhnoi karty dlia pidtrymky vidnovlennia pliuralistychnoho, prozorooho ta nezalezhnogo pisliavoiennoho media-prostoru pislia prypynennia chy skasuvannia voiennoho stanu [On the approval of the Roadmap for supporting the recovery of a pluralistic, transparent and independent post-war media space after the cessation or cancellation of martial law]. *Nakaz vid 28.06.2024 № 451* (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0451921-24> [in Ukrainian].
10. Rannie vidnovlennia – shchob zhyty tut i zaraz [Early recovery – to live here and now] (2024). *Antykryzovyi mediatsentr*. URL: <https://acmc.ua/rannye-vidnovlennya-shchob-zhyty-tut-i-zaraz/> [in Ukrainian].
11. Trudovi resursy dlia povoiannoho vidnovlennia Ukrainy (cherven 2024r.) [Labor resources for post-war recovery of Ukraine (June 2024)] (2024). *Tsentr Razumkova*. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/trudovi-resursy-dlia-povoiannoho-vidnovlennia-ukrainy-cherven-2024r/> [in Ukrainian].
12. Ukraina maibutnoho: vstup do YeS, povoianna vidbudova, ekolohichni problemy ta enerhetychna nezalezhnist ochyma peresichnoho ukraintsia [The future of Ukraine: EU membership, post-war reconstruction, environmental problems and energy independence in the eyes of the average Ukrainian] (2024). *Dixigroup*. URL: <https://dixigroup.org/analytic/ukrayina-majbutnogo-vstup-do-yes-povoyenna-vidbudova-ekologichni-problemy-ta-energetychna-nezalezhnist-ochyma-peresichnogo-ukrayinczya/> [in Ukrainian].

13. Utvorennia spriyatlyvoho investytsiinoho klimatu i doviry do derzhavnykh instytutsii – neobkhidni umovy dlia shvydkoho pisliavoiennoho vidnovlennia [Creating a favorable investment climate and trust in state institutions are necessary conditions for rapid post-war recovery] (2024). *Ukraine Invest*. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/05-02-2024-2/> [in Ukrainian].
14. Feliv, O., Zahnitko, O., & Datsiv, S. (2024). Praktyka enerhetyky v umovakh viiny: trendy, keisy, prohnozy [Energy practice during war: trends, cases, forecasts]. *Yurydychna hazeta*. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/energetichne-pravo/praktika-energetiki-v-umovah-viyni-trendi-keysi-prognozi.html> [in Ukrainian].
15. Chapliak, N. (2022). Investytsiina pryvablyvist Ukrainy: problemy ta shliakhy vyrishennia v suchasnykh realiiakh [Investment attractiveness of Ukraine: problems and solutions in modern realities]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-80> [in Ukrainian].